

формирования творческих способностей младших школьников на уроках математики, приведены их примеры. Определены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: творческие способности, формирование творческих способностей, младшие школьники, методика математики, начальная школа

Ostapiowska Iryna, Svystun Nadia. DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN ON THE LESSONS OF MATHEMATICS. The concept of «creative abilities» is briefly introduced in the article, are analyzed their structure, components, characteristics, explained the importance of their formation, the role and place of primary school in this process; the optimal conditions for their formation were also investigated and characterized (attention was focused on the possibilities of mathematics lessons in junior classes). The possibilities of forming the creative abilities of primary school schoolchildren are analyzed. The separate methodical methods of forming the creative abilities of junior schoolchildren on the lessons of mathematics are briefly studied, examples are given. Prospects for further research have been determined.

Keywords: creative abilities, formation of creative abilities, junior schoolchildren, methodology of mathematics, junior school.

Стаття надійшла до редколегії 29.08.2017 р.

УДК 78.071.(073)

Світлана Панасюк

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНЦЯ

У статті висвітлюється музично-педагогічна діяльність видатного діяча української національної культури, видатного хореографа, музикознавця, етнографа, педагога, диригента і композитора Василя Вікторовича Верховинця. Зазначається, що педагогічна праця була невід'ємною частиною багатогранної діяльності В. Верховинця. Авторка наголошує, що педагогічна спадщина В. Верховинця – значне явище в історії музичної педагогіки. Особливу цінність для музичного виховання дітей має посібник «Весняночка», який склали пісні-ігри, зібрані в народі або створені композиторами та пісенні авторські зразки. Педагогічна та естетична значущість «Весняночки» полягає у тому, що вміщені в ній твори дають дітям змогу відчувати на собі благотворну дію музики й слова, танцю і ритмічних рухів.

Ключові слова: Василь Верховинець, музичне виховання, музично-ритмічні ігри, «Весняночка», національне виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах відродження і розвитку національної культури, активного впровадження в педагогічну практику її виховного потенціалу, вивчення історії української музичної педагогіки є особливо актуальним, оскільки саме в минулому зосереджено прообраз сучасного освітньо-виховного процесу в Україні, для якого характерні опора на народнопісенні традиції, зародження та поширення ідей гуманізації та гуманітаризації освіти, активізації творчого потенціалу особистості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначним явищем в історії української музичної педагогіки є педагогічна спадщина відомих діячів музичної культури й освіти України, які жили й творили у першій половині ХХ століття, а саме: М. Леонтовича, С. Людкевича, К. Стеценка, Б. Яворського та багатьох інших діячів педагогічної освіти та культури. Вони зробили вагомий внесок у розвиток тогочасної теорії музичного виховання, своєю практичною діяльністю сприяли вихованню юного покоління на національній музичній культурі українського народу.

У цій плеяді найталановитіших діячів національної культури та науки особливе місце належить Василеві Миколайовичу Верховинцю (Костіву) (1880- 1938) – видатному хореографу, музикознавцю, етнографу, педагогу, диригенту і композитору.

Педагогічні ідеї і методика В. Верховинця широко використовується у сучасній музично-виховній практиці: це рухливі музичні ігри, інсценування пісень, рухова імпровізація, танок. Багато творів з репертуарно-методичного посібника «Весняночка» увійшло до

навчальних програм з музичного мистецтва та хореографії загальноосвітніх шкіл, шкіл естетичного виховання, дошкільних дитячих установ.

Мета статті – визначити концептуальні положення творчості В. Верховинця та показати шляхи їх упровадження в сучасний навчально-виховний процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. Василь Миколайович Верховинець належить до видатних діячів українського мистецтва – учнів і послідовників Миколи Віталійовича Лисенка, які перенесли кращі традиції створеної ним школи в розвиток національної культури.

Верховинець (Костів) народився 5 січня 1880 року в селі Старий Мізунь, тепер Івано-Франківської області, в сім'ї малоземельного селянина. Здобути освіту в умовах жорстокого переслідування усього українського з боку айстро-угорської монархії було надзвичайно важко. Але, незважаючи на труднощі, дванадцятирічний хлопець після закінчення сільської школи їде до Львова і влаштовується вчитися у бурсі при Ставропігійському інституті. Бурса готувала слухачів для духовної та учительської семінарії.

Любов до народної пісні й танцю, а також виняткові музичні та педагогічні здібності визначили майбутній життєвий і творчий шлях Верховинця. У 1899 році він закінчує учительську семінарію в місті Самборі з дипломом «Городського народного вчителя» і починає викладати в народних школах міста Калуша, а потім у селах Бережниця та Угринові Калуського повіту. Майже всі, хто знав Верховинця, відзначали його любов до дітей і вміння працювати з ними.

Свою педагогічну діяльність Верховинець поєднує з роботою в театрі товариства «Руська бесіда». Там він працює хормейстером і виступає на сцені з провідними партіями в музичних постановках.

Педагогічна праця була невід'ємною частиною багатогранної діяльності В. Верховинця. Його педагогічні ідеї викристалізувалися паралельно з пошуками в галузі фольклористики, хореографії, хорового виконавства, акторської майстерності та композиції. Розуміючи велику виховну силу і незбагненну красу фольклору, він не уклінно шукав засоби виховання в учнів любові до народних скарбів.

Педагогічна спадщина В. Верховинця – значне явище в історії музичної педагогіки. Її складають навчально-методичні посібники – «Весняночка» і «Теорія українського народного танцю», «Хрестоматія українських народних танців», в яких відбиті знання і досвід Верховинця-музиканта, актора, хорового диригента, етнографа і, нарешті, досвід багаторічної роботи з дітьми та студентами вищих навчальних закладів. У цих посібниках – багатий дидактичний матеріал, дібраний для навчання дітей співу і танцю, цінні методичні вказівки.

Особливу цінність для музичного виховання дітей має посібник «Весняночка», який склали пісні-ігри, зібрані в народі або створені М. Лисенком, М. Леонтовичем, К. Стеценком, П. Козицьким, П. Демуцьким; фольклорні записи К. Квітки, С. Титаренка, А. Конощенка, С. Дрімцова та пісенні авторські зразки. Педагогічна та естетична значущість «Весняночки» полягає у тому, що вміщені в ній твори дають дітям змогу відчувати на собі благотворну дію музики й слова, танцю і ритмічних рухів.

У «Весняночці» дібрані пісні та ігри на різні теми, серед них чимало знайомлять дітей з трудовою діяльністю дорослих: випіканням хліба («Печу, печу хлібчик»), косінням трави («Вийшли в поле косарі», «Молоді косарі»), посівом «моркви, маку й пастернаку» («Плету лісочку»), з роботою бондаря («Бондар»), шевця («Шевчик»), коваля («Коваль») тощо [1].

Включені до «Весняночки» пісні-ігри можна умовно поділити на три групи. До першої з них належать пісні-ігри, що відображають життєві явища ніби у зафіксованому певному стані, відтворюють розвиток образів у них в одному плані, без істотних змін, що дозволяє дітям втілити їх у такій же характерній однотипній манері.

Другу групу складають твори, в яких хоча й відтворено один образ, але з яскраво вираженою динамікою розвитку. Твори цього типу підказують конкретну програму дій, що спонукає до можливих варіантів інсценування пісень. Можлива варіативність рухів при єдиній музичній основі надає дітям великі можливості для творчості.

До третьої групи належать твори з музично-ігровими образами, які контрастують між собою і спонукають дітей до встановлення стосунків між персонажами, тобто до сюжетного розвитку гри. Ці твори характеризуються динамічним розвитком музично-поетичного змісту.

З цією ж метою рухи поділяються на:

а) підготовчі до танцювальних (хитання головою, пристук ногою, плескання в долоні тощо); танцювальні – елементи народного танцю;

б) гімнастичні – рухи з предметами та без предметів, колективно-порядкові вправи;

в) пантомімі (сюжетно-образні рухи) – рухи імітаційного характеру, за допомогою яких зображаються рухи тварин, птахів, дії людей тощо [1].

Незважаючи на жанрово-тематичне розмаїття, В. Верховинець підходив до пісенного матеріалу диференційовано: з урахуванням вокальних завдань, поступовим ускладненням музично-ігрових образів відповідно до сюжетної лінії пісні, особливостей музично-ігрових образів та різновидів руху, спрямованих на художньо-творчу діяльність дітей. Усім творам властива зручна теситура, ясна ладова основа, чітка ритмічна організація. Ці якості пісень він розглядав як необхідну умову формування якісного звуку, співацької культури. Про увагу В. Верховинця до вокального виховання свідчить і те, що він надавав перевагу пісням з нисхідним рухом, що є кращим прийомом збереження високої позиції звучання.

На становлення педагогічних поглядів В. Верховинця значний вплив мали педагогічні ідеї М. Леонтовича. Водночас В. Верховинець дещо переосмислив роль пісні у вихованні підростаючого покоління. Цьому сприяли різнобічність художнього обдарування митця, різноманітність його захоплень, багата художньо-творча діяльність.

Розуміючи моторну природу музично-ритмічного чуття, він переосмислив роль руху зі співом стосовно всебічного (фізіологічного, психічного та музичного) розвитку дитини. На основі педагогічних спостережень він приходив до висновку, що «...найсильніше бажання у дитини – це бажання руху» [1, с. 21].

Розуміння провідної ролі руху в житті дитини дало можливість розширити межі використання руху в навчально-виховному процесі. Педагог упевнився, що рухові та ігрові елементи, які застосовуються ним на заняттях, допомагають дітям краще і швидше засвоїти необхідний навчальний матеріал. До того ж гармонія музики та руху приносила вихованцям особливу радість, яка, за словами педагога є «неперевершеним засобом пробудження дитячого мозку до активної діяльності...» [1, с. 23].

Переконавшись в тому, що дітям потрібні такі рухи, які б об'єднали у собі «виховання тіла й розуму» [1, с.6], визначило педагогічне кредо В. Верховинця, яке полягало у прагненні до єдності слова, співу і руху як джерела виховного впливу на всебічний розвиток дитини. Відтак спів на його заняттях супроводжувався рухами в ігровій формі, що підсилювало інтерес до художньо-творчої діяльності та дисциплінувало слухову увагу, а виразна міміка активізувала артикуляційний апарат.

Враховуючи схильність дітей до вільного фантазування, В. Верховинець вводив на заняттях елементи імпровізації. У методичних вказівках до «Весняночки» педагог спочатку пропонує повторювати вже вивчені пісні з іграми і танцями з тими змінами, які внесуть в ігри самі діти. Тобто їм належало знайти такі рухи, які в їхній уяві є найхарактернішими для музичного образу [1, с. 25]. Педагог вважав головним те, щоб дитина могла проникнутися почуттями, вираженими в пісні, і прагнула виразити їх. Це він розглядав як підготовчий етап до імпровізації.

У низці творів педагог спонукає дітей до рухової імпровізації, пропонуючи їм самостійно скласти танцювальну комбінацію або невеликий таночок на основі вже вивчених танцювальних рухів. Значення рухової імпровізації полягало в тому, що вона спиралася на захоплюючу для дітей ігрову діяльність.

Привертає увагу те, що педагог націлював дітей на свідоме й цілеспрямоване сприймання музики, відповідно до якої їм потрібно було знайти виразні рухи. Це одне із завдань, яке ставив В. Верховинець перед дітьми в їхній музично-ігровій та танцювальній творчості. Для цього добиралась музика, доступна дітям для імпровізації, яка мала яскраво виражені жанрові ознаки пісні, танцю або маршу.

Окремо наголосимо на такому важливому виді музичної діяльності, як спів без супроводу, що є традиційним для народного виконавства в Україні. В. Верховинець впроваджував такий спів саме на початковому етапі, який є найвідповідальнішим у системі музичного виховання підростаючого покоління. Він розглядав вокально-хорове виховання на основі взаємодії всіх його елементів, спрямованих, з одного боку, на розвиток музичних здібностей дітей, з іншого – на збагачення виконавських можливостей вихованців з раннього дитинства, забезпечуючи на майбутнє піднесення хорової культури.

Щоб оволодіння співацькими вміннями, яке вимагає значного напруження духовних та фізичних сил юних співаків, не було виснажливим, а навпаки, приносило їм задоволення і радість, педагог проводив заняття у творчій атмосфері, яку створював за допомогою гри та рухової діяльності дітей.

Особливу увагу В. Верховинець звертав на запобігання «пригніченню» розуму і психіки дитини. З цього приводу у першому розділі «Весняночки» він писав, що молодші діти ще не вміють володіти собою: «У них радість вводить у дію все тіло: вони підскакують, плещуть у долоні, кричать, голосно співають тощо. Забороняючи їм так себе поводити, ми робимо дві серйозні помилки:

- 1) з великою шкодою для вихованців вбиваємо дитячу веселість у самому її початку;
- 2) бажанням стримати в забаві почуття дітей ми накладаємо на їхній мозок таке колосальне напруження, що малюкам надзвичайно важко зосередити на грі свою увагу» [1, с. 5].

В. Верховинець наголошував на «цінній властивості гри: вона веселить, радує, а здорова радість конче необхідна для здорового розвитку душі й тіла», гра є «найвідповіднішою формою руху» [1, с. 22]. Кожна гра у «Весняночці» озброює дітей певними знаннями, вміннями і навичками, а також носить виховний характер.

Вміщені у «Весняночці» музичні ігри з цікавими сюжетами та образами, близькими дітям, задовольняють їх потребу у вільному, ігровому вираженні думок та почуттів, дають можливість самостійно знайти рух, необхідний для характеристики музичного образу. У грі, збагаченій емоційним началом, найкраще виявляється дитяча фантазія. Казкові персонажі, явища природи, образи тварин, птахів, знайомі й зрозумілі дітям, легко стають дійовими особами гри й непомітно перетворюються в музично-танцювальний образ.

Характерна особливість музично-ігрового образу – його синтетичність. Діти застосовують комплекс художніх засобів з царини музики, драматургії, хореографії. Їхню увагу привертає словесний текст, характерні риси персонажів. Злагоженість музики та руху приносить дітям радість, і навпаки, порушення взаємозв'язку музики і руху викликає у них невдоволення. В. Верховинець вважав, що музика є організуючим началом музично-ритмічного руху. Її характеру, образному змісту педагог підпорядковував рухи до ігор тільки тоді, коли цього вимагав їх зміст або дозволяв характер пісні.

У рухливих музичних іграх втілене концептуальне положення методики В. Верховинця щодо комплексного використання елементів музичного, хореографічного та драматичного мистецтв у навчально-виховному процесі, спрямованому на розвиток творчих здібностей дитини.

Виконуючи танці, діти реалізують свою життєрадісність та рухливість. Хорошою формою народного танцю для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є інсценування народних пісень з цікавим та близьким для них змістом. При роботі над інсценізацією пісні В. Верховинець пропонував такий шлях: від проникнення в образну сутність і засвоєння учнями мелодії та словесного тексту пісні – до пластичного її відтворення, без чого не могла народитися єдність співу та руху, цілісний образ пісні і танцю.

У його методиці роботи з дітьми над художнім образом відбиті традиції живої народної практики, про які В. Верховинець писав: «...Без пісні чи музики танцю нема. Від них залежить темп, ритміка і характер танцю. Танцювальна пісня і танець, танцювальна мелодія на інструменті і танець – це одне нероздільне гармонійне ціле... та все ж таки головними провідниками танцю є музиканти і співаки» [3, с. 8].

Отже, музичне навчання дітей на початковому етапі В. Верховинець будує як комплексний процес розвитку всього організму, особливо слухового, рухового і зорового

аналізаторів у їх нерозривному зв'язку з голосовим апаратом. Таке комплексне поєднання всіх аспектів музичної освіти сприяє кращому розвитку музичного мислення, уявлень, спостережливості, пам'яті, а також волі та уваги.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Творча спадщина В. Верховинця – виховна за змістом, і національна за суттю. В ній гармонійно поєднуються його науково-теоретичні дослідження, практична діяльність, мистецька та педагогічна творчість. Педагогічна мета – формувати національну культуру молоді: передати їй суспільно-історичний досвід та духовну спадщину українського народу, виробити здатність та потребу сприймати, розуміти, примножувати духовні надбання, прищеплювати риси національного характеру, патріотичні почуття, розвивати національну самосвідомості та гідність.

Створені В. Верховинцем наукові праці «Українське весілля» [4], «Теорія українського народного танцю» [3] і репертуарно-методичний посібник «Весняночка» [1] сприяли відродженню традицій українського народного танцювального і пісенного мистецтва, обрядового та ігрового фольклору, уможливили їх збереження у тому вигляді, в якому вони існують у народному житті, що дозволяє формувати національну культуру молоді.

Концептуальні положення В. Верховинця щодо поєднання у мистецькій освіті дітей музичного, хореографічного та драматичного мистецтв закладають хороші передумови для виховного впливу на дітей та їх участі у різноманітній художньо-творчій діяльності, оскільки ґрунтуються на співацькому та ритмо-пластичному музикуванні та елементах акторської гри.

Проведене дослідження свідчить про високий рівень методичної думки В. Верховинця, її відповідність не тільки тогочасній музично-педагогічній теорії, а й сучасній музичній педагогіці. Вона увібрала в себе досягнення європейської та вітчизняної педагогіки, української національної культури, досвід народного музикування. Наголосимо на глибоко гуманістичній спрямованості ідей В. М. Верховинця, який прагнув до виховання особистості музикою і хореографією, звеличення її духовного життя.

Розгляд концепції музичного виховання В. Верховинця у контексті європейської музичної педагогіки дає підставу для висновку, що його педагогічні ідеї співзвучні з передовими ідеями європейської та вітчизняної музичної педагогіки. Це виявилось, наприклад, в однаковій з К. Орфом меті музичного виховання – пробудженні творчого потенціалу дітей; у провідній педагогічній ідеї – зв'язок музики з рухом (Е. Жак-Далькроз), опорі на традиції української співацької культури (М. Леонтович); у змісті музичної освіти – використанні руху та імпровізації (у Жак-Далькроза – імпровізація на фортепіано, у Верховинця – імпровізація рухова); у деяких засобах виховання: прагнення до триєдності слова, музики, руху (Жак-Далькроз), використання співу без супроводу, національна інтонаційно-ладова і метро-ритмічна основа (М. Леонтович).

Педагогічні ідеї В. М. Верховинця зберегли свою актуальність і науково-практичне значення до наших днів. По-перше, дидактичний матеріал, переважну більшість якого складає вічно жива народна пісня, кращі зразки заново переосмисленої музично-ігрової літератури своїх сучасників

(М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка) та твори автора, що увібрали найхарактерніші риси, властиві українському мелосу – це багатий за інтонаційним складом матеріал, що є дійовим чинником музичного навчання і виховання дітей.

По-друге, В. М. Верховинець зібрав і упорядкував музичні зразки з урахуванням вікових особливостей дітей, тому вони є не тільки високохудожнім, а й зручним матеріалом для формування і розвитку вокально-хорових навичок, оскільки виняткова мелодійність, чітка ритмічна основа, обмежений діапазон та теситура, наближена до примарної зони, створюють сприятливі умови для виконання, досягнення інтонаційної виразності, для розвитку слуху у всіх його виявах; для озброєння вихованців знаннями та навичками з музичної грамоти у вузькому та широкому розумінні. Подальше використання творчої спадщини В. Верховинця розкриває невичерпні можливості для діяльності педагогів і митців.

Джерела та література

1. Верховинець В. М. Весняночка / В. М. Верховинець. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна, 1989. – 342 с.
2. Верховинець В. М. Пісні та романси / В. М. Верховинець. – К. : Муз. Україна, 1969. – 71 с.
3. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / В. М. Верховинець. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна, 1990. – 152 с.
4. Верховинець В. М. Українське весілля / В. М. Верховинець // Етнографічний збірник товариства імені Т. Г. Шевченка. – Кн. 1. – К. : [б. в.], 1912. – С. 71–68.
5. Верховинець В. М. Хорові твори / В. М. Верховинець. – К. : Мистецтво, 1966. – 86 с.
6. Верховинець Я. В. Відродження школи народного танцю Василя Верховинця / Ярослав Верховинець // Народна творчість та етнографія. – 1992. – №1. – С. 40–46.
7. Вронський В. І. Передмова до третього видання / В. І. Вронський // Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. – К. : Муз. Україна, 1990. – С. 10.
8. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
9. Дем'янюк Н. Концептуальні положення педагогічної теорії Василя Верховинця / Наталія Дем'янюк // Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наук. Праць. – 2011, Вип.2. – С. 20–28.

References

1. Verhovynets V.M. Vesnyanochka / V.M. Verhovynets. – 5-е вид. – К. : Muz. Ukrayina, 1989. – 342 s.
2. Verhovynets V.M. Pisni ta romansy / V.M. Verhovynets. – К. : Muz. Ukrayina, 1969. – 71 s.
3. Verhovynets V.M. Teoriya ukraiyins'kogo narodnogo tancyu / V.M. Verhovynets. – 5-е вид. – К. : Muz. Ukrayina, 1990. – 152 s.
4. Verhovynets V.M. Ukrayins'ke vesillya / V.M. Verhovynets // Etnografichnyj zbirnyk tovarystva imeni T.G. Shevchenka. – Kn. 1. – К. : [b. v.], 1912. – S. 71–68.
5. Verhovynets V.M. Xorovi tvory / V.M. Verhovynets. – К. : My'steczstvo, 1966. – 86 s.
6. Verhovynets Ya.V. Vidrozhennya shkoly narodnogo tancyu Vasylya Verhovynetsya / Yaroslav Verhovynets // Narodna tvorchist' ta etnografiya. – 1992. – #1. – S. 40–46.
7. Vron'skyj V.I. Peredmova do tret'ogo vy'dannya / V.I. Vron'skyj // Verhovynets V.M. Teoriya ukraiyins'kogo narodnogo tancyu. – К. : Muz. Ukrayina, 1990. – S. 10.
8. Derzhavna nacional'na programa «Osvita» («Ukrayina XXI stolittya»). – К. : Rajduga, 1994. – 61 s.
9. Dem'yanko N. Konceptual'ni polozhennya pedagogichnoyi teorii Vasylya Verhovynetsya / Nataliya Dem'yanko // Estetyka i etyka pedagogichnoyi diyi. Zbirnyk nauk. prac', 2011, vy'p.2. – s. 20–28.

Панасюк Светлана. МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ ВАСИЛИЯ ВЕРХОВИНЦА. В статье освещается музыкально-педагогическая деятельность Василия Верховинца – талантливого деятеля украинской национальной культуры и науки, выдающегося хореографа, музыковеда, этнографа, педагога, дирижера и композитора. Акцентируется внимание на то, что педагогические идеи и методика В. Верховинца актуальны и широко используются в современной музыкально-воспитательной практике. Это подвижные музыкальные игры, инценирование песен, импровизация, танец. В статье анализируется репертуарно-методическое пособие «Весняночка». В современные учебные программы по музыкальному искусству и хореографии общеобразовательных школ, школ эстетического воспитания, дошкольных детских учреждений включены песни-игры, которые составляют «Весняночку».

Ключевые слова: Василий Верховинец, музыкальное воспитание, музыкально-ритмические движения, «Весняночка», украинские народные песни-игры, национальное воспитание.

Panasyuk Svitlana. MUSICAL-PEDAGOGICAL IDEAS OF VASILY VERHOVYNETS. The article considers musical-pedagogical activity of the outstanding figure of the Ukrainian national culture, a prominent choreographer, musicologist, ethnographer, teacher, conductor and composer Vasily Viktorovich Verhovynets.

It is noted that the pedagogical work was an integral part of his versatile activity. His pedagogical ideas were crystallized in parallel with the search in the field of folklore, choreography, choral music, acting, and composition. Understanding the great educational power and incomprehensible beauty of folklore, he sought the means of education of students in the love to folk treasures.

The author stresses that the pedagogical heritage of V. Verhovynets is a significant phenomenon in the history of musical pedagogy. It consists of training-methodical manuals – "Vesnyanochka" and "Theory of Ukrainian folk dance", "The anthology of the Ukrainian national dances" that reflect Verhovynets' knowledge and experience, as musician, actor, choral conductor, ethnographer and, finally, the experience of working with children and students of higher educational institutions. These tutorials have a rich teaching material, selected for teaching children to sing and dance, valuable guidance.

A special value for the musical education of children has the manual "Vesnyanochka", which consisted of song-games, collected among the people or created by composers and song samples of authors. The pedagogic and aesthetic significance of "Vesnyanochka" is that the works contained in it give children the opportunity to feel the beneficial effect of music and words, dance and rhythmic movements.

Keywords: Vasily Verhovynets, musical education, musical-rhythmic movements, "Vesnyannochka", Ukrainian folk song-games, national education.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2017 р.

УДК 37.013.3(437.1)(091)(043.5)

Раїса Пріма, Віра Новосад

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

НОВАТОРСТВО ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

У статті обґрунтовується новаторство педагогічних ідей Я. А. Коменського, що віддзеркалюють багатомірність його філософії – пансофії, які, визначаючи позачасовий характер інваріантного ядра педагогічного знання, значно випередили свою епоху, орієнтуючи педагогічну науку і практику на формування цілісного образу світу і людини. Аналізуються новаторські ідеї Я. А. Коменського про можливість і шляхи створення всезагальної картини світу.

Акцентується увага на тому, що пансофія розглядається чеським педагогом як «єдина книга книг», яка вчить усьому, не тільки як система наукових знань, але й як поєднання різних форм людського досвіду.

Узагальнено, що новаторство самої ідеї пансофійності у науковому доробку Я. А. Коменського визначається характерним для сучасної педагогіки зростанням інтересу до проблеми цілісності освіти, конструктивне розв'язання якої передбачає формування нової якості педагогічного мислення, пошуку методологічних підвалин та орієнтирів для розроблення стратегії розвитку сучасної освіти.

Ключові слова: всезагальна картина, людина, новаторство, пансофія, педагогічні ідеї, світ, система, стратегії освіти, цілісний образ.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сімнадцяте століття, пов'язане з життям і просвітницькою діяльністю Ян Амоса Коменського (1592–1670), традиційно називають передднем Нового часу, нової філософії, нової науки, епохою формування глобальної свідомості, що відображала необхідність виховання нової людини. Цей вік викликає зацікавленість сучасників передусім тим, що є, за твердженням Ф. Йейтс, «важким рухом людства до «просвіти» (в смислі набуття нового світобачення) і до «освіченості» (в смислі накопичення інтелектуального потенціалу і наукових знань)» [1, с. 12–13]. На наш погляд, саме в цих різноспрямованих передумовах закладений початок багатомірної філософії Я. А. Коменського – пансофії. Його твердження «всі ми перебуваємо в єдиному світовому театрі, і все, що тут відбувається, стосується нас усіх... Усі ми, весь рід людський... – одна родина, один дім...» [2, с. 295] є глибоко прогностичним і більше зрозумілим нам, ніж його сучасникам. Новаторство творчого спадку педагога-мислителя виявляється в тому, що його ідеї й висновки значно випередили свій час, мали вагомий вплив на подальший розвиток науково-гуманістичної думки, залишаючись актуальними і в наші дні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних учених (М. Арцишевська, М. Бечкова, Я. Квачала, В. Кларін, В. Кравець, В. Кортгаазе, Д. Лордкіпанідзе, С. Марчукова, Я. Паточка, А. Піскунова, Й. Полішенський, С. Соучек та ін.) засвідчує інтерес до означеної науково-практичної проблематики. У працях Е. Александрова, О. Антонова, І. Зайченко, Б. Мітюкова, Є. Путілова, Д. Скільського, А. Хуторського, Д. Чижевського, П. Щербаня та ін. студіюються проблеми використання педагогічних ідей Я. А. Коменського у сучасній освітній діяльності. Однак, у сучасній науці недостатньо приділено уваги питанню обґрунтування новаторства педагогічних ідей Коменського, історико-науковий зміст яких створює умови для становлення і розвитку нової стратегії освіти.

Мета статті: розкрити новаторство ідеї пансофійності Я. А. Коменського як провідної в його багатомірній філософії, що, випереджаючи свій час, слугує методологічним підґрунтям та орієнтиром для розроблення стратегії розвитку сучасної освіти.